

Kanttekeningen bij de nieuwe wet Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen

Inleiding

Aan ons is gevraagd een reactie te geven op de Nederlandse concept-wet Internationaal Verantwoord Ondernemen die na het besluit van de EU van 25 juni 2024 om de Richtlijn Gepaste Zorgvuldigheid vast te stellen, voor juli 2026 in Nederland geïmplementeerd moet zijn. Het is een omvangrijke Europese richtlijn waar lang over gedebatteerd is wat uiteindelijk in de "Richtlijn 1760 gepaste zorgvuldigheid: Corporate Sustainability Due Diligence Directive CSDDD" heeft geresulteerd. De richtlijn-wet heeft vergaande gevolgen voor de manier van ondernemen en de manier waarop daarover verantwoording moet worden afgelegd: op verschillende tijdstippen voor verschillende groepen ondernemingen, gevestigd in Nederland, in Europa of buiten Europa met vestigingen in Nederland.

De richtlijn staat niet op zichzelf en is ook nauw verbonden met de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD): Verordening 2023/2772. Deze richtlijn heeft als doel de economische positie van het bedrijf met betrekking tot duurzaamheid publiek te maken (beleggers en banken) zodat een inschatting kan worden gemaakt van de staat van het bedrijf i.r.t. duurzaamheid. Deze richtlijn is voor bepaalde grote ondernemingen vanaf per **5 januari 2023** al in werking getreden en is ingesteld om transparante informatie te verkrijgen over de duurzaamheid van ondernemingen en is onderdeel van het bestuursverslag van die onderneming. Ondernemingen moeten deze informatie opstellen in overeenstemming met de duurzaamheidsrapporteringsstandaarden vanaf het in artikel 5, lid 2, van Richtlijn (EU) 2022/2464 voor elke categorie ondernemingen bedoelde boekjaar. Deze rapportagevorm is verplicht om bedrijven een gelijk speelveld te geven en beleggers inzicht te geven. Deze richtlijn bevat 12 rapportage-standaarden met als thema's algemeen (2x), milieu (3x), sociaal (4x) en governance (1x). Voor elk thema zijn normen opgenomen die richting geven aan de inhoud waarover een onderneming zich moet verantwoorden. Beide richtlijnen worden op Europees niveau ingevoerd en voorkomen wordt dat bedrijven zich voor 2 richtlijnen moeten rapporteren. In deze notitie gaat het alleen over de implementatie van de CSDDD (Richtlijn 2024/1760) in Nederland.

Onze reactie is drieledig te weten het hoofdthema Toezicht en Handhaving, een aantal minder gewichtige (aandachts-)punten die toch de moeite waard zijn om ze te noemen danwel een vraag over te stellen en de Bescherming Basisbehoeften Burgers. Ons inziens is een consultatieronde uitstekend geschikt om vragen aan de orde te stellen en nieuwe voorstellen te doen.

Wij hopen hiermee een zinvolle bijdrage te leveren aan de implementatie van een Richtlijn-Wet die van grote betekenis is voor de Nederlandse en Europese economie. Die economie socialer en dienstbaarder te maken lijkt ons van grote waarde.

Met vriendelijke groet,

Fred Scholte en Louis van Ditshuizen

Rotterdam, 16 december 2024

Bijlagen

- A. Toezicht en Handhaving wet Internationaal verantwoord ondernemen**
- B. Aandachtspunten voor de Nederlandse concept-wet Internationaal Verantwoord Ondernemen**
- C. Bescherming Basisbehoeften Burgers**

A. Toezicht en Handhaving wet Internationaal verantwoord ondernemen

Bij de implementatie van een wet is het goed regelen van Toezicht en Handhaving doorslaggevend. In dit geval temeer omdat het bereik van de wet slechts een klein deel van de Nederlandse (grote) bedrijven is (475 in 2029) en dus het merendeel van bedrijven er niet onder valt. Er komen alleen nog een beperkte hoeveelheid ondernemingen bij die onderdeel zijn van de up- of downstream van de keten van de grote bedrijven. Daar komen dan ook nog beursgenoteerde bedrijven bij (overlap) die per 1-1-2024 al verslag moeten doen over Duurzaamheid volgens richtlijn Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD).

Nu kan het effectief zijn de wet te implementeren met zo min mogelijke lasten en regels maar dat is ons inziens niet verstandig om meerdere redenen.

- **de wet is complex** met heel veel betrokkenen in binnen en buitenland. Grote goed functionerende bedrijven zullen daar niet veel moeite mee hebben, maar toezicht en handhaving op het handelen en verslaglegging van bedrijven is complex. Toezien op de verslaglegging is wellicht niet de grootste taak van de ACM, maar dit toetsen in de praktijk is wel ingewikkeld en tijdrovend alleen al vanwege het grote aantal belanghebbenden in binnen en buitenland en afstemming met toezichthouders in andere Europese landen;
- in de toelichting wordt vastgesteld dat de wet alleen slaagt als toezicht en handhaving ook **evenredig, doelmatig en afschrikwekkend is**. Meerdere malen wordt gewezen op de mogelijkheid voor bedrijven om bepaalde onderdelen van de wet vrijwillig uit te voeren. Vrijwilligheid is zo wordt geconstateerd een optie. Dit zou de wet op meerdere onderdelen vrijblijvend maken. Schadelijke praktijken en onrecht kunnen dan blijven voortbestaan of onbesproken blijven. Daar waar vrijwilligheid genoemd wordt, zouden de OESO-normen daarbij een goed minimaal criterium zijn;
- vanwege de complexiteit en de vele belanghebbenden is het belangrijk voor de ACM (en aangrenzende toezichthouders) over **voldoende menskracht** beschikken: die voorwaarde is redelijk omdat het geheel aan voorschriften en regels groot is, wat zeker in de eerste jaren tot (niet gewilde) fouten zal leiden. Een intensieve communicatie van de toezichthouder met de bedrijven en verbonden belanghebbenden is in die gevallen belangrijk en kan ook leiden tot betere oplossingen dan meteen boetes en sancties op te leggen;
- naast IMVO en SER (incl. NGO's) is het ACM aan te raden ondernemers die onder de wet vallen **voldoende te steunen**. In sommige gevallen is het verstrekken van een (zogenaamd verleidings-)subsidie aan het bedrijf of het bedrijf in een productieland effectiever dan sancties opleggen of een boete uit te schrijven. Zoals gezegd kan het ACM met contact en overleg veel conflict en misverstand voorkomen indien zij hier de capaciteit voor heeft: mogelijk kan het NCP (naast de OESO richtlijnen) hier meer taken op zich nemen en een grotere rol spelen;
- Toezicht en handhaving verdient ook voor deze wet extra aandacht door het onderzoek van de WRR uit 2013 en 2023, "Toezien op publieke belangen- Naar een verruimd perspectief op rijkstoezicht¹" en het rapport "Goede Zaken" uit september 2023². Hierin wordt beschreven hoe de functie van goed toezicht de laatste 20 jaar steeds meer op kostenbeheersing en naleving van het toezicht werd gericht en niet op het maatschappelijk belang van toezicht, krachtenveldanalyse, onafhankelijkheid en wetenschap". In de laatste nota pleit de WRR voor "Laat goede zaken lonen, Wees terughoudend met financiële steun en Ontketen investeringen voor transitie." In dit geval is het werkveld en de maatschappelijke betekenis van de richtlijn en wet bijzonder groot. **Een sterk toezicht** is dan ook meer dan gewenst en kan aan meerdere kanten een positieve invloed uitoefenen (ondernemers, samenleving, productielanden, investeerders).

¹ Toezien op publieke belangen Naar een verruimd perspectief op rijkstoezicht 2013

² Goede zaken Naar een grotere maatschappelijke bijdrage van ondernemingen 2023

B Aandachtspunten Nederlandse concept-wet Internationaal Verantwoord Ondernemen

Het ministerie van BZ heeft te kennen gegeven deze richtlijn/wet “op een zuivere en lastenluwe” wijze te willen implementeren en een voortrekkersrol op Europees niveau te willen spelen bij dilemma's tijdens de implementatie. Lastenluw en zuiver implementeren betekent dat bedrijven nu processen kennen en steeds weer aanpassen aan nieuwe omstandigheden: zeker de **grote ondernemingen waar we het hierover hebben**. In de bedrijventoets wordt in bijna alle aspecten van de invoeringsregels meer dan 59/60% van de uren/kosten structureel gekoppeld aan het invoeren van CDSSS. Voor kleinere bedrijven en het MKB is dit wellicht voorstelbaar, maar voor grote bedrijven zal het in veel gevallen kleine aanpassingen van procedures betekenen die in de loop der jaren ook weer oudere procedures/werk zal vervangen;

1. een melder van een kennisgeving of klacht kan vragen of zijn of haar melding anoniem kan blijven: hier kunnen veel redenen voor zijn. Ons voorstel zou zijn om dit om te keren en de regel in te stellen dat de melding in principe anoniem is tenzij het meldpunt vraagt of de naam vermeld mag worden. De melder is dan m.i. beter beschermd;
2. in artikel 12h van de WACM staat dat een ondernemer een verbindende toezegging kan doen waardoor een verbindende verklaring of sanctie ACM kan vervallen. Wordt hiermee geen “verkeerd gedrag” beloond? Immers vertrouwen is in dit geval moeilijk omdat het eerdere gedrag van de ondernemer de richtlijn negeerde of fout toepaste. Is deze benadering wel evenredig, doelmatig en afschrikwekkend?
3. voorgesteld wordt de Wet zorgplicht Kinderarbeid in te trekken. De vraag is of dit verstandig is. De Raad van State is kritisch op het wetsvoorstel dat al in 2019 door de Eerste Kamer is aangenomen, maar dat betekent niet dat deze wet waar veel mensen veel energie in gestoken hebben nu makkelijk terzijde geschoven moet worden. Bepaalde aspecten in de Wet Zorgplicht Kinderarbeid beschermen kinderen beter dan via de CSDDD;
4. in de toelichting wordt regelmatig verwezen naar de SDG's waarvan de doelen met deze wet in theorie positief worden beïnvloed. Dat zou heel fijn zijn voor deze SDG's, maar de bewijsvoering is zwak (literatuuronderzoek en rondetafelgesprekken). Bovendien is ook hier weer sprake van vrijwilligheid, waardoor de neiging om die SDG's te dienen niet groot is (Goede Zaken WRR¹): ondernemingen ervaren volgens het WRR rapport prikkels om de schadelijke impact van hun bedrijfsactiviteiten af te schuiven op de samenleving en MKB. Wellicht dat financiële ondersteuning en subsidies niet alleen voor Nederlandse ondernemingen maar ook voor de productielanden beter werkt.
5. moeten alle ondernemingen die onder CSDDD vallen op termijn niet ook rapportages Duurzaamheid (volgens CSRD) opstellen en worden die rapportages dan ook geen onderdeel van het jaarverslag? Moet de wetgever zich niet voorbereiden op integreren van verklaring CSDDD en rapportage CSRD;
6. kan een verkorte vorm van rapporteren worden ingesteld voor alle bedrijven die niet onder de richtlijn vallen, maar wel bereid zijn vrijwillig te rapporteren?
7. bij artikel 31 van de wet is de Aanbestedingswet aan de orde. Het (niet) naleven van de richtlijn kan hier ook worden gebruikt bij de uitsluiting van overheidsopdrachten. Dat zou terecht zijn, maar kan het dan geen positieve rol spelen bij aanbestedingen voor bedrijven die wel helemaal voldoen aan de richtlijn (Rotterdam kende de 5 % regeling voor bedrijven die de aanbesteding wonnen)
8. moet de vermelding “bedrijfsgeheim” niet aan striktere eisen worden verbonden. Het misbruik wordt zo te gemakkelijk gemaakt.

¹Goede zaken “Naar een grotere maatschappelijke bijdrage van ondernemingen”

C. Bescherming Basisbehoeften Burger

Burgers worden in Nederland beschermd door wetgeving en hier is ook sprake van bij deze wetgeving waaraan ondernemingen i.h.k.v. de CSDDD dienen te voldoen. Dit element van bescherming is op meerdere onderwerpen van toepassing als het gaat om gepaste zorgvuldigheid en de rapportageverplichtingen. Het is van toepassing bij elk bedrijf dat onderdeel is van de up- en downstreamketen van de onderneming op sociaal, milieu en governance gebied.

Wij willen hier pleiten voor extra beschermende afspraken voor de burger in het algemeen. De belangen van burgers zijn in nagenoeg elke situatie van groot belang voor individuele of groepen burgers. Onze redenen hierover extra afspraken te maken zijn meerledig. Vaak betreft het een direct belang als het gaat om de veiligheid van het product(-ieproces), het kunnen beschikken over schoon drinkwater, schone lucht, niet verontreinigd voedsel en (veilig) wonen: zie hiervoor ook de standaarden voor rapporteren van CSRD-plichtige bedrijven.

Daarnaast is het van essentieel belang dat burgers nauwer worden betrokken bij de belangen die met deze wet worden gediend. Dat is niet alleen voor de wetgever van belang, maar ook voor de ondernemingen die het belangrijk vinden goede veilige producten te maken/leveren op een gelijk speelveld. Ondernemingen en hun producten die hoog scoren in dit stelsel van normen en wetten zullen ook om die reden een betere positie innemen t.o.v. ondernemingen die dat niet doen. Daarom dienen **burgers ook sterk betrokken te raken** bij deze wet zodat zij zelf ook gemakkelijker kunnen constateren of meldingen kunnen doen in het geval er inbreuken worden gedaan op de beschermende normen en regels die in deze wet zijn opgenomen. **Hoe, wie, wat, waar:**

- Het vergroten van de betrokkenheid van burgers kan natuurlijk op de eerste plaats worden bevorderd door de producerende onderneming in kwestie. Deze worden met deze richtlijn gehouden aan de publicatie van de wijze van produceren en de keten van toeleveranciers die daar aan bijdragen: maar dat is een het wettelijk minimum.
- Informatie over de producten dient voor burgers **eenvoudig, en makkelijk bereikbaar te zijn, bijvoorbeeld op kleinschalig wijze, in de eigenomgeving en via aanspreekbare personen** die goed geïnformeerd zijn. Daarnaast moeten ze op dezelfde kleinschalige manier bij genoemde aanspreekbare personen meldingen kunnen doen van inbreuken op de onderhavige regels: alleen een digitale mogelijkheid is onvoldoende en te afstandelijk. Een dergelijke praktijk zou ook veel werk kunnen voorkomen niet alleen bij bedrijven zelf, maar ook bij de toezichthouders, NCP of rechters. Tevens kan een dergelijk kleinschalig aanspreekpunt het belang van de wet zelf en het belang van beschermende regels beter bekend maken.
- Een onafhankelijke informatiepunt over de (veiligheid van)producten is een **sociaal maatschappelijk belang** waarin burgers centraal staan. **Daar moeten zij alles kunnen vinden over de producten van bedrijven, hun rapportages daarover en de reacties van toezichthouders (o.a. ACM) daarop kortom: een landelijk kenniscentrum met plaatselijke afdelingen en een eenvoudige digitale toegang tot alle producten die voor consumenten van belang zijn en waar tevens meldingen kunnen worden gedaan. Op de etikette van de producten moeten de personen vermeld staan die in jouw regio aanspreekbaar zijn over geconstateerde inbreuken op de regels.**
- **In het geval er (nog) geen goede werknemersvertegenwoordiging bestaat zou 'meaningfull stakeholders dialogues' beschreven moeten staan waarin gesproken wordt over het creëren van een veilige werkomgeving.**
- Het onafhankelijk kenniscentrum zou aangehaakt kunnen worden aan bestaande publieke of particuliere instellingen zoals gemeenten of organisaties voor consumentenbelangen zoals consumentenbond en vakbonden. Het kan worden gecombineerd met het recyclen van verpakkingsmateriaal en een wijk (- of school)gericht festival over basisproducten, het productieproces en voor en nadelen daarvan. Wijkorganisaties die met een dergelijk thema aan de slag willen kunnen ook onderzoeken opzetten i.s.m. met studenten van wetenschapswinkels om zo ook onafhankelijke informatie over producten beter bekend te maken.

- De noodzaak van betere en onafhankelijke informatievoorziening aan burgers is onlangs gebleken uit een advies van de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving waarin zij schetst dat de productie en consumptie van ongezond voedsel de belangrijkste vermijdbare oorzaak is van sterfte en verloren gezonde levensjaren. 80% van de supermarktproducten mogen volgens de Schijf van Vijf niet gezond worden genoemd! Mooie woorden in het preventie-akkoord maar “bindende” afspraken werken niet en worden niet gehandhaafd.

Het verstrekken van verifieerbare informatie en melden van inbreuken, dat nu vaak niet bestaat of gefragmenteerd plaats vindt, kan kleinschalig worden toegepast op alle producten voor burgers en op alle sectoren.

Al deze activiteiten kunnen bijdragen aan een samenleving die zich meer bewust wordt van de producten die we **consumeren en de gevolgen die dat heeft voor de gezondheid, mens en milieu.**

Rotterdam, 22-12-2024